

International

Journal of Human Sciences

ISSN:2458-9489

Volume 14 Issue 4 Year: 2017

Local cultural contribution from Adapazarı People's House: Sakarya Magazine and its content

Adapazarı Halkevi'nden yöresel kültüre bir katkı: Sakarya Dergisi ve içeriği

Kenan Olgun¹

Abstract

Started on February 19, 1932, People's Houses have an important place in the cultural leap, secularisation and modernization policies of the early Turkish Republic. Grounded on the reasons for being a tool for propaganda of the Republican People's Party (CHP) People Houses were abolished by the Democrat Party in 1951. One of these cultural institutions whose number were reached to 478 until the year 1951 in which they had closed, is Adapazarı People's House which is opened in February 23, 1934.

The Sakarya magazine is the Adapazarı People's House magazine. Between March 1, 1943 and August 1943, 6 issues were published. The publications of the magazines are published in the regulations of the people's houses. Despite this, Adapazarı, the district, published Sakarya Magazine. The publication policy of Sakarya Magazine is to spread the principles of the CHP. Adapazarı has named Sakarya as the magazine which also wants to be a province. The People's Houses, which are came to be known as the institutions of culture and which is also a means of giving people the idea of being a nation and a citizen, began to publish journals in order to reveal their politics to the public. During the period of Atatürk , the journal of People's House of Adapazarı which is called Sakarya, has been going on to be an important source for the history of Adapazarı. So, in the study, the first publishing of Sakarya, some problems during the publishing period, the

Özet

Müze ve Sergi şubesi hariç olmak üzere 23 Şubat 1934 tarihinde diğer şubeleri ile birlikte açılan Adapazarı Halkevi, Halkevlerinin kapatıldığı 1951 yılına kadar çok çeşitli alanlarda faaliyetlerde bulunmuştur. Bunlardan biri de dergi çıkarma görevi de olan Dil ve Edebiyat Şubesidir. Her ne kadar 1940 yönetmeliğinde dergi çıkartma görevi il merkezlerindeki halkevlerine verilmiş olsa da döneminde Kocaeli'ne bağlı bir ilçe olan Adapazarı da dergi çıkartma işinden geri kalmamıştır. Yöreden geçen nehirden adını alan Sakarya Dergisi, yayın hayatına 1 Mart 1943 tarihinde başlamıştır. Sakarya Dergisi, ancak 6 sayı yayınlanabilmiş, 1 Ağustos 1943 tarihli sayısı ile da yayın hayatı sona ermiştir.

Adapazarı Halkevi dergisi Sakarya, Adapazarı'nın yerel tarihinde önemli bir kaynak olma özelliğini hâlâ korumaktadır. Bu çalışmada Sakarya dergisi ve içeriği elde mevcut olan 6 sayı üzerinden incelenecektir. Çalışmada Sakarya Dergisi'nin ortaya çıkışı, dergi çıkartma süreci ve sonrasında yaşanan sıkıntılar, dergide ele alınan konular ve derginin kapatılması ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sakarya Dergisi; Halkevi; Adapazarı Halkevi; Cumhuriyet Halk Partisi; Halkevi Dergileri.

¹ Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi. kolgun@ybu.edu.tr

subjects in the journal and closing of the journal have studied.

Keywords: Sakarya Magazine; People's Houses; Adapazarı People's House; Republican People Party; People's Houses Magazines.

[\(Extended English abstract is at the end of this document\)](#)

Giriş

Halkevleri, ilk defa 19 Şubat 1932 tarihinde Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa, Çanakkale, Denizli, Diyarbakır, Eminönü (İstanbul), Eskişehir, İzmir, Konya, Malatya ve Samsun olmak üzere on dört yerde birden açılmıştır. Halkevlerinin kuruluş amaçlarından en başta geleni; Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) “yurt içinde inkılâp ve sosyal ilerleme hamlelerini ve hareketlerini daimi surette ayakta tutmak ve geliştirmek”tir (CHP Halkevleri ve Halkodaları, 1942: 2). Halkevleri yetişkinlere yönelik bir eğitim yapmaktadır. Halkevlerine 18 yaşından büyükler üye olabilmekle birlikte Halkevlerinin çalışmaları üye olsun olmasın herkese açıktır. Çalışmalardan 18 yaşın altındaki gençler de belli şartlarda yararlanabilmektedir.

Yetişkin eğitimi düşüncesinin gelişmiş bir uygulaması olarak ortaya çıkan Halkevlerinden önce, bu alanda Millet Mektepleri ve Türk Ocakları da hizmet etmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında gerek Mustafa Kemal Atatürk'ün ve gerekse de diğer devlet adamlarının zihinlerinde yetişkinlerin eğitimi konusu yer almış ve gelişmiştir. Atatürk'ün bu konuda ilk düşüncesi, 1 Mart 1923 tarihinde TBMM'nin dördüncü toplantı yılının açılışına yaptığı konuşmasında görülmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün, “Bu merkezlerde ilmî müsamereler ve konferanslar tertip etmek ve halkın okuyup yazmayan kısmını en kolay vesaitle okutarak onlara birinci derecede lazım olan malumatı verecek gece dersleri açmak, matbuatı mahalliyede bilhassa terbiyei umumiye ve halk bilgilerine ait neşriyatla meşgul olmak heyeti mualliminin muntazaman ifa edeceği vezaiften olacaktır. Mekteplerin tatilinde yirmi beş, otuz merkezde bütün köy imamalarını cem ederek kendilerine üç aylık bir tatbikat dersi vermeği Maarif Vekaleti bu seneki teşebbüsünü meyanına ithal eylemiştir” sözleriyle ifade edilen halk dersaneleri bu fikrin ilk ürünüdür (Erdem-Erez, 1963: 5).

I- Halkevlerinin kuruluşu ve Adapazarı Halkevi

Halkevlerinin kuruluşundaki ilk aşamayı Millet Mektepleri ve Türk Ocakları oluşturmaktadır. Harf inkılâbından hemen sonra 1928 yılında kurulan Millet Mektepleri, Türk eğitim tarihinde okuma yazma öğretim ve vatandaşlık bilgileri kazandıran en kapsamlı yaygın eğitim kurumlarından biridir. 1928-1935 yıllarında aralıksız çalışan mekteplerde, 60373 dersanede 51816 öğretmen tarafından 2486845 kişiye okuma yazma ve ilk bilgiler verilmiştir. Bu mektepler sayesinde 1927 yılında %10,6 olan okuryazar oranı 1935 yılında %19,2'ye çıkmıştır (Erdem, 1957: 242).

25 Mart 1912 tarihinde kurulan Türk Ocağı, aynı yılın sonbaharında bir sarsıntı geçirmiş, Hamdullah Suphi'nin (Tanrıöver) başkanlığa getirilmesiyle bu sarsıntı giderilmiş, maddi sorun aşıldığı gibi, bu dönemde Türkçülük fikri gençler ve aydınlar arasında yayılmıştır (Üstel, 1997: 61). Kuruluş amacında Türkçülük fikri yatan Türk Ocaklarının nizamnamesinin 2. maddesi, “Cemiyetin maksadı akvam-ı İslamiyenin temel direği olan Türklerin milli terbiye ve ilmî, içtimaî, iktisadî seviyelerinin terakki ve itilasıyla Türk ırk ve dilinin kemaline çalışmaktır” şeklindedir (Karaer, 1992: 30).

Türk Ocakları, Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni reformların topluma benimsetilmesinin en önemli organlarından biridir (Öz, 1992: 108). Türk Ocaklarının 1927 yılında toplanan 4. Kurultayında Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) ile birlikte hareket edeceği kararı alınmış (Karaer,

1992: 30), bu tarihten itibaren devlet desteği ve denetimi artarak devam etmiştir. 1928 yılında yapılan Harf İnkılâbının yayılmasında önemli görevler yüklenen Türk Ocaklarının Ankara'daki Genel Merkez binası TBMM'nin açılışının onuncu yıldönümünde 23 Nisan 1930 tarihinde Meclis Başkanı Kazım Özalp, bakanların ve milletvekillerinin katıldığı bir törenle açılmıştır. Bu tören sonrası toplanan Türk Ocaklarının 6. Kurultayı Türk Ocakları Yasası'nı kabul etmiş, bu yasanın 3. maddesinde yer alan hükümlerle ocağın, devlet siyasetinde CHP ile beraber olduğu açıkça ifade edilmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün, "Türk Ocaklarının aynı esasları siyasi ve tatbiki sahada tahakkuk ettiren Fırkama bütün manası ile yek vücud olarak çalışmalarını münasip gördüm" (Cumhuriyet, 25 Mart 1931: 1) şeklinde basında yer alan yazıların da etkisiyle Türk Ocakları, kongre tarihini CHP kongresi öncesine çekmiştir. Ocak, CHP'nin Mayıs ayında yapacağı kongreden önce 10 Nisan 1931 tarihinde Ankara'da olağanüstü bir kongreyle bütün hak ve borçlarıyla birlikte CHP'ye katılma kararı almıştır. 10-18 Mayıs 1931 tarihleri arasında toplanan CHP 3. Büyük Kongresi, Türk Ocakları kongresinde alınan kararı aynen kabul etmiş, böylece 257 şubesi bulunan Türk Ocakları bütün mal ve borçlarıyla birlikte CHP'ye katılmıştır (Erdem-Erez, 1963: 8).

Halkevleri, bu karardan yaklaşık on ay sonra, "19 yıl milli kültür sahasında çalışmış olan ocakların tecrübeleri"nden de yararlanılarak (Söylevler, 1942: 85), 19 Şubat 1932 tarihinde kurulmuştur. Halkevleri, Cumhuriyetin, Cumhuriyet ideolojisinin ve özellikle 1930'lu yıllardaki ekonomik ve toplumsal koşulların bir ürünüdür (Çeçen, 1990: 106). 1929 Dünya ekonomik bunalımının olumsuz etkileri Türkiye'de de etkili olmuş, 1930'daki Serbest Fırka deneyimi halkın huzursuzluğunu açığa çıkarmış, Atatürk çıktığı geniş kapsamlı yurt gezisinde durumu yerinde değerlendirmeye çalışmıştır. Yeni bir ekonomik politikanın belirlenmesinde, devletçiliğin yaşama geçirilmesinde bu bunalım ve deneyim belirleyici olmuştur denilebilir (Arıkan, 1999: 262).

Halkevlerinin kuruluşunda belirleyici olan etkenlerden biri de CHP'nin kimlik arayışıyla yakından ilgilidir. CHP'nin 3. Büyük Kongresinde bu siyasal yapının ana nitelikleri, dayandığı temel ilkeler belirlenir ve altı ilke tüzüğe alınırken, bunlar arasında halkçılığın rolü üzerinde önemle durulmuştur (Arıkan, 1999: 267). Bu kongrede öncelikle parti programında halkçılık ilkesi amaçları vurgulanmış, daha sonra da bunu halka ulaştıracak, halkevleri gibi kurumlar uygulamaya konulmuştur (Eraslan, 2003: 144).

Türk Milletini medeniyet saflarında layık olduğu yere çıkarmak için var gücüyle çalışıldığı halde, bu yeterli değildir. Çağdaş uygarlık seviyesine bir an önce ulaşmak için milli kültür teşkilatlarına ihtiyaç vardır. Bu kültür teşkilatları Avrupa'da okuma oranı yüzde yüz ya da yüzde doksan beş olan ülkelerde dahi vardır (CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932: 3-4). Böylece, "Türk'ün medeniyet sahasında doğal yetenek ve bilgisiyle uygun şerefli yerini tekrar almasını sağlayacak, Menemen olayı gibi olayların bir daha yaşanmaması için, Cumhuriyet ve inkılâp esaslarını bütün ruhlarla ve fikirlerle hakim kılacak" halkevlerinin kurulmasına karar verilmiştir (CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932: 4-5).

Halkevlerinin kuruluş amaçlarından en başta geleni milli kültürün gelişimi ve inkılâbın kökleştirilmesidir (Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 030.10/117.817.4). İsmet İnönü'nün de belirttiği gibi halkevleri, "Yeni Türkiye hayatının başlı başına bir unsuru, başlı başına bir remzidir. Halkevleri Türk vatanında, Türk Cumhuriyetinde, ahlak, ilim ve anlayış mefhumlarının tatbik edildiği, izah olunduğu, genişletildiği ve kökleştirilip yerleştirildiği" yerlerdir (Ülkü, Mart 1934: 1-4). Halkevlerinin kurulma amaçlarından biri de Türk milletinin sosyal, kültürel ve ahlaki sahalarda bir birlik oluşturmalarıdır (Ülkü, Mart 1933: 104-114). Ayrıca en mühim ve esaslı amaçlarından biri ise halk terbiyesidir (Ülkü, Mart 1934: 5-15). Halkevleri vatandaşların "külfetsiz" toplanacağı yer olduğu gibi, aynı zamanda ülke ve millet işlerini düşündükleri gibi zahmetsizce konuşabilecekleri bir yerdir. Bunun yanı sıra halkevleri, "CHF'nin kendi prensipleri ve bu prensiplerin memlekette nasıl tatbik edildiğini her gün halkımıza söylemek için de başlı başına bir merkezdir" (Ülkü, Mart 1933: 99-103).

Halkevini kuranlara göre bu teşkilatın başarılı olması kesindir. Zira kuruluşunda Atatürk'ün, CHP'nin ve İnönü'nün büyük katkısı vardır. Halkevi talimatnamesi bir salonda düşünülüp zorla

tatbik edilmemiş, milli bir ihtiyacın karşılanması şeklinde yapılmıştır Çağlar, 1936: 4). Halkevlerinden uzak kalmak, İstiklal savaşında bulunmamak gibidir (Halkevleri ve Ödevlerimiz, 1938: 25).

Halkevleri, halkın ve gençliğin kültürel ve bedenî gelişmesi amacıyla (CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Ağustos 1931'den 1 Kanun 1932 Nihayetine Kadar, 1933: 20) kuruldukları için bina vergisinden muaf tutulmuşlardır (BCA, 030.10/4.19.5). Halkevleri bütün milletin malı sayılmış, halkevlerinin başarılı olması, başta bütün devlet memurlarının ve aydınlarının çalışmasına bağlanmıştır. Halkevlerinin başarısızlığında da sorumluluk bu gruba ait olacaktır (Söylevler, 1942: 19). Halkevlerinin başarılı olması için CHP Genel Sekreterliği öğretmen ve öğrencilerin ilgi ve alakalarının sağlanması ve öğretmenlerin buralarda görev alması için hükümetten yardım istemiş (CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Ağustos 1931'den 1 Kanun 1932 Nihayetine Kadar, 1933: 24), hükümet 19 Temmuz 1932 tarihinde bu doğrultuda bir karar almıştır (BCA, 030.10/117.817.2). Hükümetin bu kararı öğrenci ve öğretmenler üzerinde etkili olmuş, halkevleri her tarafta gençliğin ve çevrenin aydın ve rejime yardımcı unsurlarını bünyesinde toplamaya başlamıştır (BCA, 030.117.817.2).

Halkevleri her vatandaşın yetenek ve arzularına göre tercih edebileceği bir çalışma alanı bulabilmesi amacıyla dokuz şubeye ayrılmıştır. Bunlar: 1-Dil, Edebiyat, Tarih, 2-Güzel Sanatlar, 3-Temsil, 4-Spor, 5-İçtimai Yardım, 6-Halk Dersaneleri ve Kurslar, 7-Kütüphane ve Neşriyat, 8-Köycüler, 9-Müze ve Sergi şubeleridir (CHF Halkevleri Talimatnamesi, 1932: 6).

Adapazarı Halkevi, 23 Şubat 1934 tarihinde yapılan bir törenle CHP binasında açılmıştır. CHP Adapazarı teşkilatı ile aynı binayı kullanan Halkevinin binası o zamanlar "Kanlı Mezarlık" adıyla anılan yerde mezarların temizlenmesiyle oluşturulan Cumhuriyet alanının yanında inşa edilmiştir.

23 Şubat 1934 tarihinde açılan Adapazarı Halkevi, ilk açılışta 9 şube halinde açılmış, ilk Halkevi Başkanlığı görevine ise Eczacı Asım Bey (Asım Hamdi Arca) getirilmiştir. CHP Halkevleri yayınlarında yer alan Adapazarı Halkevi'nin ilk açılışında 9 şubesinin tamamının kurulduğu belirtilse de (CHF Halkevleri ve Halkodaları 1940, 1940:7), aslında ilk açılışta birçok Halkevinde olduğu gibi Adapazarı Halkevi'nde de Müze ve Sergi şubesi yoktur. Halkevinin ilk başkanı olan Asım Bey, Halkevleri Yönetmeliğinin 19. maddesine binaen CHP İlçe Yönetim Kurulu üyeleri arasından seçilmiş (BCA, 490.01/943.657.1: 129), CHP Kocaeli ilk Yönetim Kurulu tarafından onaylanmak suretiyle göreve getirilmiştir (Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi; 1940: 9).

Adapazarı halkevi açılışından 1951 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiştir. Halkevlerini kapatan kanun olarak bilinen 5830 sayılı kanun 11 Ağustos 1951 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 1951 Milletvekili ara seçimlerinin yapılacağı Eylül ayından yaklaşık bir ay önce çıkan, Halkevleri ile Halkodalarının bina ve eşyalarının eski sahiplerine ve devlete iadesini öngören kanun, bu malların iadesi için CHP'ye bir aylık bir süre vermiştir. Yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte Halkevi binaları boşaltılmaya başlanmıştır. Adapazarı Halkevi binası da CHP tarafından kanunun yürürlüğe girmesini takiben boşaltılmaya başlanmış (Sakarya Gazetesi, 21 Ağustos 1951: 1), bu amaçla eşyaları tespit edilmiş ancak, Halkevinin demirbaş defteri bulunamamıştır. Adapazarı Mal Müdürü Fethi Maner devir teslim işleriyle bizzat ilgilenmiştir. Bu arada Sapanca Halkevinde tescil işlemi bitmiş, Söğütlü Halkodası "köy şahsiyet muhteviyesine" kaydedilmiştir (Sakarya Gazetesi, 28 Ağustos 1951: 1).

CHP'nin Halkeviyle birlikte kullandığı Adapazarı Halkevi binası, Ağustos ayında boşaltılmasına rağmen, binadaki CHP tabelası ancak kanunun yasal süresinin dolacağı 20 Eylül 1951 tarihine çok az bir zaman kala kaldırılmıştır (Sakarya Gazetesi, 18 Eylül 1951: 2).

II- Halkevi dergilerinde uyulması gereken kurallar ve Sakarya dergisi

Adapazarı Halkevi dergisi olan Sakarya Dergisi'ne geçmeden önce konunun daha iyi anlaşılması için Halkevlerinin dergi çıkartma kuralları hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır.

A- Halkevi dergilerinde uyulması gereken kurallar

Halkevleri kurulmalarıyla birlikte, çalışmalarını geniş kitlelere duyurmak amacıyla dergi çıkarmaya da başlamışlardır. Halkevlerinin çıkardığı bu dergilerde, belli bir düzenin olması, Halkevlerinden beklenen faydaların temin edilebilmesi için CHP Genel Sekreterliği, 26 Kasım 1932 tarihinde Halkevleri ve CHP Yönetim Kurullarına gönderdiği yazıyla çıkarılacak Halkevi dergilerinde dikkat edilmesi gereken hususları bildirmiştir. Genel Sekreterliğin belirttiği hususları şöyle sıralayabiliriz:

- 1- Derginin yaşayabilmesini, yani sürümünü temin etmek,
- 2- “Cumhuriyetçilik, milliyetçilik layıklık (laiklik), devletçilik gibi mili kültürümüzün yüksek mefhumlarının izahı gibi..” konular Ankara’da çıkacak “Halkevleri Mecmuası” (Ülkü) ile İstanbul’da “Yeni Türk” dergisine yüklenecek, bu dergilerde yer alacak, diğer dergilerde “memlekette yaratmak istediğimiz fikir birliği nokta nazarından” bulunmayacak,
- 3- Dergi daha ziyade o çevrenin dergisi olmalı,
- 4- Dergide yer alan sosyal, kültürel, ekonomik ve edebi yazılar halkı ve köylüyü ilgilendirecek, orijinal yazılar olmalı,
- 5- Bütün yazılarda halk ve aydınları birbirine yaklaştırmalı, halk ve köylü arasında kültür inkılâbının hızla ve kolaylıkla yayılmasını sağlayıcı olmalı,
- 6- Edebiyatta şiir, hikaye konuları mümkün merteye yörenin güzelliklerinden, yöresel olaylardan seçilmeli,
- 7- Yörenin gençleri yazı yazmaya teşvik edilmeli, genç kabiliyetlerin yetişmesine çalışılmalıdır (CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Ağustos 1931’den 1 Kanun 1932 Nihayetine Kadar, 1933: 68).

CHP Genel Sekreterliği 22 Aralık 1932 tarihinde gönderdiği bir başka yazıyla da Halkevi dergilerinin isimlerinin birbirinin aynı olmaması için, dergi isimlerinin merkezden konulması kararı bildirilmiştir (CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Ağustos 1931’den 1 Kanun 1932 Nihayetine Kadar, 1933: 93). Ayrıca 21 Mayıs 1933 tarihli bir genelgeyle de Halkevi dergilerinin yaşması için uygulanan ve uygulanmasına devam edilmesi istenen hususlar bildirilmiştir. Buna göre; Halkevlerinin çıkardığı dergileri birbirlerine gönderdiği, dergi çıkaran Halkevlerinin bunu değış-tokuş yoluyla yaptığı, çıkarmayanların da “birbirine yardımda bulunmak” amacıyla bu dergileri parayla satın aldığı belirtilmiş ve bu uygulama yerinde bulunarak, buna devam edilmesi, Halkevinin kütüphane bütçesi hazırlanırken bu hususların göz önünde bulundurulması istenmiştir (CHF Katibiumumiliğinin Fırka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım Ağustos 1931’den 1 Kanun 1932 Nihayetine Kadar, C.II, 1933: 42).

Genel Sekreterlik, Halkevlerinin yayınladığı dergileri yakından takip etmiş, dergilerin istenilen amaca uygun çıkarılması için çaba göstermiştir. CHP Genel Merkezi ve Ülkü Dergisi aracılığıyla yapılan bu takip esnasında tespit edilen eksiklerden yola çıkarak 5 Temmuz 1939 tarihinde özellikle dergi çıkaran Halkevlerine genel mahiyette bir talimat gönderilmiş ve uyulması gereken kurallar belirtilmiştir (Toksoy, 2007: 380). Belirtilen bu kurallar 1940 yılında yeniden düzenlenmiş olan Halkevleri Çalışma Yönetmeliği’nin 12-18. Maddelerini oluşturan kurallardır (Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940: 8-9).

Halkevleri Çalışma Yönetmeliği’ne göre; 1. Dergi çıkarma görevi Halkevlerinin Dil, Edebiyat Şubesindedir. Eleman ve teknik imkanlar bakımından dergilerin şimdilik yalnız il merkezlerindeki halkevleri tarafından çıkarılması yeterlidir. 2- Halkevi dergilerini aylık olması tercih edilmelidir. 3- Halkevleri dergilerinin yazı kalitesi bakımından olduğu kadar basılış bakımından da temiz, düzgün olmasına dikkat edilmelidir. 4- Halkevi dergilerindeki yazılar usul ve konuya uygun bir şekilde tenkit edilmelidir. Böylece yazıların daha düzenli olması sağlanır. 5- Dergilerin paralı olması kabul edildiği için, dergi geliri bütçeye bir madde halinde gösterilmelidir. 6- Çıkarılan derginin son kapağında dergi çıkaran Halkevlerinin ve çıkardığı derginin adı konulmalıdır. 7- Dergi çıkaran Halkevi, dergisinden diğer Halkevi dergilerine birer, Ülkü dergisine bir sayı ve CHP Genel

Sekreterliği'ne iki nüsha göndermelidir. 8- Halkevleri, dergi, kitap, broşür bastırmak için matbaa kuramazlar. Bu gibi yayınlarda bulunacak Halkevleri yayınlarını piyasadan bir matbaaya bastırırlar.

Halkevi dergilerinin içeriği konusunda ise, 1939 yılında yayınlanan "Halkevleri Dergilerinin Yazı Kadroları" isimli eserle gerekli açıklama yapılmıştır. Halkevi şubelerinin yazabilecekleri konuların ayrı ayrı ele alındığı bu eser, küçük bir broşür halinde yayınlanmıştır. Bu esere göre Halkevleri dergilerinde bulunması gereken yazılardan bazıları şunlardır:

1- Halk edebiyatının güzel örnekleri; tanınmış halk şairlerine dair tetkikler, Türk dilinin eskiliğine, zenginliğine, yaygınlığına dair araştırmalar,

2-Millet ve vatan sevgisini, inkılâpçılık heyecanını kuvvetlendirecek eserler; Türk tarihinin büyük anlarını yaşatan, Milli Mücadelenin kahramanlıklarını anlatan, memleketin büyük şehirlerini, kasabalarını, köylerini, doğal güzelliklerini tasvir ederek ayrı ayrı her köşesini tanıtan ve sevdiren, ahlak yüksekliğini her sahada güzel örneklerle gösteren, halkçılık sevgisi aşıl原因 ve ruhları o büyük yola yönelten yazılar,

3-Eski, yeni halk müziğinin güzel örnekleri, resim, heykel ve yazı tarihi hakkında araştırmalar,

4- Dünya tarihinde Türk'ün eski ve geniş yerini gösterir, bu gerçeği ihmal ve inkar eden iddiaların çürüklüğünü inandırıcı delillerle ortaya koyan çalışmalar, Türk medeniyetinin tarihi abideleri, yazılı vesikaları hakkında incelemeler,

5- İnkılâbımızın hukuki ve sosyal mahiyeti, vatandaşlık hakları, yeni kanunların sosyal açıdan önemleri, sosyal yardım çalışmalarında yapılanları tanıtır yazılar,

6- Türkiye'de sanayi ve tarımın durumu, gelişimi, devletçiliğin hedefleri ve sınırları, ucuz geçim yolları, boş zamanlarda kazanç yolları bulma, kooperatifçilik hakkında araştırmalar,

7- Kadının erkekle eşitliği ve yararlanma yolları, cemiyette yetiştirici rolü,

8- Askeri konularda zehirli gazlardan korunma yolları, casuslara karşı uyanık olma konuları,

9- Halka günlük işlerinde gerekli olan fen bilgilerini öğretecek, batıl itikatları yıkacak, halk kültürünü yükseltecek yazılar,

10- Evlenme, eş seçerken aranılacak vasıflar, çocuk bakımı, sağlığa zararlı adetlerin, gıdaların, iklim şartlarının ve bunlardan korunma yollarını gösterir yazılar,

11- Kazalarda ve hastalıklarda doktor gelinceye kadar yapılacak bakım ve tedaviler, bulaşıcı hastalıklara karşı aydınlatıcı yazılar,

12- Türk milli hayatında sporun yerini, milletlerarası sporlara ve bunların sağlık ve sosyal açıdan faydaları, ülkemizdeki spor hareketlerine dair haberler,

13- Köycülüğün önemini gösteren, köyden kente göçün zararlarını anlatan, köylünün kalkındırılmasına yönelik çareler,

14- Aydınları ilgilendirecek ülke ve dünya haberleri (Halkevi Dergilerinin Yazı Kadroları, 1939).

CHP Genel Sekreterliğinin yazıları doğrultusunda, genellikle yörenin ünlü bir nehrinin, dağının, denizinin adını almış olan pek çok Halkevi dergisi yayınlanmıştır Güz, 1995; Şakiroğlu, 1996: 131-142).

B- Sakarya dergisi ve içeriği

Yöreden geçen nehirden adını alan Sakarya Dergisi, yayın hayatına 1 Mart 1943 tarihinde başlamıştır. Adapazarı Halkevi Yayın Kolunun "Sakarya" isimli bir dergi çıkarmak için hazırlandığı haberleri Ocak 1943 tarihinden itibaren basında yer almış, ayda bir çıkacağı bildirilen bu derginin "Kocaeli kültürel hayatında bir ileri hareketi teşkil etmesi bakımından da ayrıca değeri olacaktır" denilmek suretiyle önemi belirtilmiştir (Marmara, 6 Ocak 1943. 3).

Adapazarı Halkevi'nin savaş döneminde, birçok Halkevi dergisinin kapatıldığı bu ortamda dergi çıkartması takdire şayan bir durumdur. Zira Kocaeli iline bağlı olan ilçeler içinde tek dergi çıkaran Halkevi Adapazarı Halkevi'dir. İl merkezi olan İzmit dahi dergi çıkarmazken Adapazarı'nın bu gayreti büyük bir başarıdır. Aynı zamanda derginin ilk sayısının çıkarılması sonrası CHP Genel

Sekreterliği'nden gelen olumsuz yazıya rağmen yayın hayatına kendi çabaları sayesinde devam etmesi üzerinde önemle durulması gereken bir başarıdır.

Adapazarı Halkevi Başkanı Dr. Ruhi Soyer, CHP Halkevleri Bürosu Şefliği'ne gönderdiği 11 Mart 1943 tarihli yazıda; Adapazarı Halkevi tarafından Mart 1943 tarihinden itibaren çıkarılmaya başlanan "Sakarya" dergisinin 400 nüsha halinde büroya gönderildiği ifadeyle, bedelinin 60 lira olduğu bildirilmiştir (BCA, 490.01/905.535.1: 17). Ancak, Genel Sekreter adına Nafı Atuf Kansu, 26 Mart'ta Adapazarı Halkevi'ne gönderdiği cevabi yazıda, Halkevinin dergi çıkarma isteklerinin "geri bırakılması" nı istemiştir. Kansu bu isteğine neden olarak savaşın ortaya çıkardığı "kağıt darlığı" ve bazı güçlükleri göstermiş, bundan dolayı yayınlanan birçok derginin yayını durdurduğunu belirtmiştir. Ayrıca Halkevleri Çalışma Talimatnamesi'nin 12. maddesine atıf yaparak (Halkevleri Çalışma Talimatnamesi, 1940: 8), "Halkevi dergilerinin mali, teknik ve eleman bakımından ancak Vilayet Halkevlerince çıkarılmaları talimat iktizasından olduğunu kabul ettiğimizden bu derginin neşrini uygun bulmuyoruz" demek suretiyle derginin yayını durdurmasını istemiştir (BCA, 490.01/905.535.1: 15-16).

Genel Sekreterliği'nin olumsuz cevabı üzerine Adapazarı Halkevi Başkanı Dr. Refik Soyer, Genel Sekretere hitaben bir mektup yazarak Sakarya Dergisi hakkında bilgi vermiş ve yayınlanmasına izin verilmesini istemiştir. "Çok aziz ve muhterem ağabeyimiz" diye başlayan mektupta; Genel Sekreterliğin 26 Mart tarihli yazısını aldığını, bu konudaki ricalarını resmen yazmak yerine hususi olarak arz etmeyi daha uygun gördüğünden affını dilemiştir. Sakarya Dergisi'nin Halkevi'nin çeşitli şubelerini oluşturan aydın ve öğretmenler tarafından birlikte çıkarıldığını, 110.000 nüfuslu Adapazarı'nın tek yayın aracı olduğunu belirten Ruhi Soyer, Ankara'da N. Kansu ile yaptığı görüşmede kağıt ve diğer sorunları aştıkları takdirde dergiyi çıkarabileceklerinin söylendiğini de hatırlatmıştır. Halkevi Başkanı, verilen izin ve arkadaşlarının genel arzusu üzerine Sakarya'yı çıkardıklarını belirttikten sonra; "Adapazarı da bu dergiye alaka gösterdi ve birçok aboneler kaydettik. Şimdi bu dergiyi tatil edecek olursak Halkevimizin buradaki Prestiji namına büyük bir zarar olacağı gibi ileride yapacağımız her işin dipsiz kalacağına dair bir itimatsızlık vücutte getirmesi de muhakkaktır. Biz bu mecmua için parti merkezimizden yüksek müsadenize mazhar olmaktan başka maddi hiçbir yardım dilemiyoruz. Bizimde müşkül bir durumda kalmamıza razı olmayacağınızdan emin olarak müsadenizin tekrar lutuf buyrulmasını" demek suretiyle Sakarya Dergisi'nin yayınlanmasına izin verilmesini istemiştir (BCA, 490.017905.535.1: 13).

Sakarya Dergisi, 1 Mart 1943 tarihinde aylık olarak yayın hayatına başlamış, ancak 6 sayı yayınlanabilmiştir. Sakarya Dergisi'nin son sayısı 1 Ağustos tarihlidir. Derginin ilk sayısı 3. hamur kağıdına basılmış olup, kağıt kalitesi düşüktür. Dergi baskı kağıdı olarak 2., 3. ve 4. sayılarında kaliteyi yükseltmiş, bu sayıları 1. hamur kağıda baskı yapılmıştır. Ancak derginin Temmuz ve Ağustos aylarına denk gelen 5. ve 6. sayıları yine baskı kalitesi olarak düşüktür. Derginin 1. sayısında Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün Halkevi'ni ziyareti, Niyazi Ülkü (Adapazarı Eski Kaymakamı) ve Halkevi, 2. sayısında Refik Kuzucu'nun (Adapazarı Kaymakamı) resimleri vardır. Derginin 1 Temmuz tarihli 5. sayısında 20 Haziran 1943 tarihinde Adapazarı'nda meydana gelen depremin resimleri yayınlanırken, son sayı olan bu sayıda ise deprem sonrası Adapazarı'nı ziyarete gelen Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Bayındırlık Bakanı Sırrı Day'ın resimlerini de yayınlamıştır.

Aylık kültür ve sanat dergisi olarak yayınlanan Sakarya Dergisi'nin birinci ve ikinci sayılarında reklamlar yayınlanırken diğer sayılarında hiçbir reklam yoktur. İlk iki sayıda alınan reklamlar aynı olup, bunlar Ramiz Elgin'in Lale Tuhafiyeye, Ömer Akşahin Masura Ticaret Evi, Emek Dikimevi ve Tez İş Basımevi'nin reklamlarıdır.

Derginin dış kapağı ilkökul Bölge Müfettişi Recai Ant tarafından çizilmiştir. Kapakta üst tarafta beş köprü, altta öküzlerle tarla süren çiftçi resimleri çizilmiş, ortada dalgalı nehir şeklinde çapraz yazılmış Sakarya yazısıyla en üst sol köşede güneşten çıkan 6 ok resimleri vardır. İzmit'te Marmara Matbaasında basılan Sakarya Dergisi'nin fiyatı 15 kuruştur. İlk iki sayı 16 sayfa yayınlanan derginin diğer sayıları 19 sayfa olarak basılmıştır. Yönetim yeri Adapazarı Halkevi olan derginin sahibi Halkevi Başkanı Dr. Ruhi Refik Soyer, yönetim ve yayın müdürü Türkçe Öğretmeni Hasan Muzaffer Balcıoğlu'dur. Dergide ele alınan konular arasında, her sayıda değişik konuların işlendiği

başyazılar, yörenin tarihi ve coğrafi yönü, edebiyat, dil, şiir, hikayenin yanı sıra yöre ve halkevi haberleri vardır.

Sakarya Dergisi'nin yayın politikası derginin dış kapağında da anlaşılacağı gibi CHP'nin altı okunun ölküsüdür. Hasan Muzaffer Balcıoğlu, derginin yayın politikasını şöyle açıklamaktadır: “Atatürk inkılâbının verdiği kuvvetli iman, Halkevlerinde kökleştiriyoruz. Halkevleri yurt içinde gençliği sinesinde toplayan şefkatli bir ana ocağı, samimi bir dost derneği olduğuna bütün ulus iman etmiştir. İşte, ‘Sakarya’ bu imanın bir ibadeti olarak çıkıyor. ‘Sakarya’ Atatürk örsünde, İnönü'nün çelik çekici ile dövülmüş, çelik ruhlu bir neslin eseridir. ‘Sakarya’ inkılâbın nurlu yolunun yorulmak bilmez bir yolcusu olacaktır. Bu ideali benimsemiş herkes ‘Sakarya’nın sayfelerini kendilerine açık bulacaklardır. İdealist gençlerin yazısı ‘Sakarya’nın bir zineti olacaktır. ‘Sakarya’ Ağabeyisinin şanlı menkıbesinden hız alıp, ulusal kültür deryamıza bir damla akıtabilirse kendini mutlu sayacaktır” (Sakarya Dergisi, Mart 1943: 3).

Adapazarı'nın il olması yönündeki isteklerin de bir yansıması olan Sakarya Dergisi, adını Sakarya nehrinden almış ve Sakarya Vilayeti olma isteğini adıyla ilk defa duyurmuştur. Sakarya Dergisi'nin Yönetim ve Yayın Müdürü Hasan Muzaffer Balcıoğlu, 1 Mart tarihli derginin 1.sayısının Önsöz kısmında dergi çıkartma nedenleri ve derginin adını neden Sakarya olduğunu şu şekilde belirtmiştir: “Adapazarı, vatanımızın birçok vilayet merkezlerinden büyük, birinci sınıf bir kaza ve mühim bir ticaret merkezidir. Kazamız çevresiyle 80.000 nüfusuyla bir çok münevverlerimizi de kucağına almış bulunmaktadır. Bu kadar kalabalık nüfuslu bir yurt parçasında bir gazete veya derginin çıkmayışını büyük bir eksik olarak gördük. Bir boşluğu doldurmak, Adapazarlıların da memnun olup, ‘Sakarya’ ile övüneceklerini düşünerek bu uğurda çalışmaktan zevk duyduk.

Derginin adı niçin ‘Sakarya’ kondu? Mecmuanın intişarına karar veren Halkevi İdare heyeti, o gün çok memnundu. Mecmuanın adı ‘Akova’ veya ‘Sakarya’ olması üzerinde münakaşa ediliyordu. Bu iki fikirten a- ‘Akova’, Adapazarı, Hendek havalisindeki düzlüğe verilen bir isimdir. Binaenaleyh mecmuanın adı ‘Akova’ olsun deniliyordu. Halbuki, Adapazarı bu ovanın çok küçük bir parçası üzerine kurulmuştur. Aynı zamanda halk tarafından bilinen bir isim değildir.

b- Sakarya nehri, ‘Türkün Milli Coğrafyasından, Milli tarihine’ geçmiştir. Bu nehir Anadolunun birçok şehir ve kasabalarından geçerek, Türk kıyılarında denize kavuşuyor. Sakarya geçtiği yerler içinde en uzun olarak Adapazarının topraklarını sular. Zaman zaman Adapazarını ta içerlerine kadar gelirken halkın çok yakından tanıdığı bir isimdir. İstiklal savaşında Türk ordusu, bu nehrin gerisinde hazırlandı ve eşsiz bir destan yarattı. Adapazarlılar da, bu nehrin gerisine çekildi. Tahta köprüyü yakmak suretiyle düşmanın doğuya geçmesine mani oldular.

Adapazarının yakın bir gelecekte Sakarya vilayeti olmasını umumi bir istek olarak temenni ediyoruz. İşte bu kuvvetli düşüncelerin tesiriyle dergimizin adını ‘Sakarya’ koyduk” (Sakarya Dergisi, Mart 1943: 3).

1 Mart 1943 tarihli Sakarya Dergisi'nin 1. sayısında, “Adapazarının Coğrafi Mevki” yazısı ilk sayfada verilmiş, ardından Muzaffer Balcıoğlu'nun derginin adını ve çıkış sebebini yazdığı “önsöz” yer almıştır. 1. Sayıda; Ruhi Soyer -Halkevimizin asıl ödevi, Agah Yönel - Karamürsel, Karamürsel Halkevine, Niyazi Ülkü (Adapazarı Kaymakamı) –Asrilere (şiir), Ahioğlu –Sakarya (şiir), Recai Ant – Nikbolu (Tarih), Tevfik Oktar –Anneciğim (şiir), Hamdi Şölen –Oğlum (Mektup – Hikaye), Naciye Güler (Öğrenci)–Mehmetçik (şiir), yer almıştır. Bu sayıya yazıların fazlalığı nedeniyle öğrenci sayfası konulamamış, bu nedenle dergi okurlarından özür dilemiştir (Sakarya Dergisi, Mart 1943).

“Olup Bitenler” başlığı altında ülkede ve Adapazarı'nda olan bazı olayların verilmesiyle başlayan 2. sayıda; Ruhi Refik Soyer –Halkevleri bir cemaat malı değil Türk milletinin malıdır, Recai Ant -Türk köylüsü Cumhuriyeti sev, Agah Yönel -Karamürsel (Tarih), Mükerrerem Usman -Halkevi (şiir), Dr. Kamil Yazgıç –Ahmet Mithat'ın Öğretmenliği, Akif Kemal Kumbağı –Sakarya'dan Uzakta (şiir), Tevfik Oktar –Mehtap (şiir), Naciye Güler –Bayrağım (şiir), Hamdi Şölen –Pire ve Deve (Fantezi), Hasan Muzaffer Balcıoğlu –Dil ve Cemiyet, Madi Sutan (Çeviren) –Dost kazanmak istiyor musunuz? Bu dediklerimi yapınız, Mükerrerem Usman –İstasyonda bir yabancı, yazıları çıkmıştır (Sakarya Dergisi, Nisan 1943).

Sakarya Dergisi'nin 3. sayısı Hasan Muzaffer Balcıoğlu'nun "23 Nisan" yazısıyla başlamıştır. Dergide; Mükerrerrem Usman –Halkevlerinin inkişafı, Hicri Altınır –Efem (şiiir), Recai Ant –Bir Nöbetçi, Agah Yönsel –Düzeltilmek milli bir borçtur (Vagonlardaki Adapazarı yazısının Adapazarı şeklinde düzeltilmesi hakkında), Yusuf Ulusoy (Çeviren) –Hal ve İstikbal (Fransız klasiklerinden), Kırık kalem –Onun için (şiiir), Hasan Muzaffer Balcıoğlu –Ayşe (Eşine şiiir), Hüsnü Bayülken –İleri Karakolda, Dr. Kamil Yazgıç –Kocaeli Vilayetinin liseye ihtiyacı, Müzeyyen Özsöz –İnebolu'dan bir ses, Akif Kemal Kumbacı –Bahar (şiiir), Eşref Tanakol –Hukuki tasarruflardan serbesti, Kazım Özkat –Sakarya (şiiir), Agah Yönsel –Karamürsel (Tarih), Tevfik Oktar –Yurtta kültür, gençlik ve Halkevi dergisinin rolü, Münir Baygün –Hatice Molla (hikaye), Naciye Güler –Vatan (şiiir), Dr. Kamil Yazgıç –Teavün, İsmail Hakkı Baltacıoğlu –Türk'e doğru yazılarından başka Adapazarı'nda olup bitenlerle ilgili bir de köşe yer almıştır (Sakarya Dergisi, Mayıs 1943).

1 Haziran 1943 tarihli 4. sayıda sırasıyla; H. Muzaffer Balcıoğlu –5 Mayıs, Karaosman kimdi?, Recai Ant (Çeviren) –İhtiyar ve Genç Kadın 1 (Frederic Nietzsche), Talia Balcıoğlu –Bayrak (Tarih), Agah Yönsel –Karamürsel (Tarih), Ahioglu –Yavrum için (şiiir), Hüsnü Bayülken (çeviren) –Altun tabaka, Refik Soyer –Son dem (şarkı sözü), H. Muzaffer Balcıoğlu –Milli Edebiyat, Münür Baygün –Düzceli Mehmet 1, Türk Yolu Gazetesine cevap, Hamdi Şölen –Yüzün ak olsun, Hicri Altınır –Aradığın yol (şiiir), kitap tavsiyesi Yusuf Ziya Ortaç –Beşik, son olarak Adapazarı'nda olan olaylardan bazılarının yer aldığı olup bitenler köşesi yayınlanmıştır (Sakarya Dergisi, Haziran 1943).

20 Haziran 1943 depreminin başlık yapıldığı derginin 5. sayısında; Ruhi Soyer –Zelzele, Hasan M. Balcıoğlu –Adapazarlılar başınız sağ olsun!, Beybaba –Görenek görenek, Nihal Emre –Hayatım (şiiir), Mükerrerrem Usman –Denizde fırtına (şiiir), Madi Suten –Çok (İmages dergisinden alıntı), Recai Ant (Çeviren) –Hayvanlar ve Sevgi Maymunlar (Paul Reboux), Karagün dostum Sabri (bir felaketzade mektubu), Agah Yönsel –Karamürsel (Tarih), Münür Baygün –Yağma mı var? (Düzceli Mehmedin vak'alarından 2), Nasıl önüne geçebiliriz, Ferhunde Küçüçük –Bayrağım, Kitaplar: Japon mucizeleri (M.H. Akansel'in kitabının tavsiyesi), Hamit Keskil –Türk askeri (şiiir), K. Özüm –Sinekler (şiiir) yazıları yer almıştır (Sakarya Dergisi, Temmuz 1943).

Sakarya Dergisi'nin 6. ve son sayısına Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün deprem dolayısıyla Adapazarı'na gelişinin anlatıldığı "Felaket içinde sevinç" (Ruhi Soyer) yazısı ile başlanmış, Bayındırlık Bakanı Sırrı Day'ın TBMM'nde yaptığı depremle ilgili konuşmasından bazı alıntılarla devam edilmiştir. Bu sayıda ayrıca; Recai Ant –Mohaç (Binbaşı Şeref'in kitabının özeti), Aşık Veysel –Adapazarı'nda Bahar, R. Ant (Çeviren) –Fareler (Paul Reboux), Mükerrerrem Usman –Hasan ağanın küçük kızı (hikaye), Poyraz –Bursa'yı ziyaret, R. Ant (Çeviren) –Kadınlar (Arthur Schopenhauer), Münür Baygün –Başefendinin karısı (Düzceli Mehmedin vak'alarından), Ruhi Refik Soyer –Peri'ii İlhamım, yazıları yayınlanmıştır (Sakarya Dergisi, Ağustos 1943).

Sakarya Dergisi, İzmit'te yayınlanan Türk Yolu Gazetesinde çıkan yazılarda özellikle baskı açısında eleştirilmiştir. Müzdat Tolon imzalı "Düşünceler ve Görüşler" kısmında çıkan bir yazıda; derginin yazı içeriği o kadar olmamakla birlikte teknik yönden pek çok hatası olduğuna dair eleştiriler dile getirilmiştir. İlk önce derginin kapağının çok kusurlu olduğu, dergi itibarıyla çok ince kağıda basıldığı, kapağın baş tarafındaki "Adapazarı Halkevi" yazısının derginin kapağını tamamen çirkinleştirdiği ifade edilmiştir. İçerik olarak ise, daha dolgun olması gerektiği, içeriğinde tarihi yazılardan ziyade Kocaeli ve ülke ile ilgili yazıların yer alması istenmiştir (Türk Yolu, 9 Nisan 1943. 1). Bu ılımlı denelebilecek ilk eleştiriler, derginin 3. sayısının çıkmasıyla birlikte yerini tebriklere bırakmıştır. Marmara Gazetesi derginin 3. sayısının "dolgun ve özlü" yazılarıyla çıktığını yazmış ve okuyucularına tavsiye etmiştir (Marmara, 8 Mayıs 1943. 3). Türk Yolu'nda Cevdet Baykal ise, Sakarya Dergisi'nin "daha iyi, daha güzel ve daha müsbete doğru hızlandığını" belirtmiş, Adapazarı Halkevi Başkanı Refik Soyer'i öven ifadeler yazmıştır (Türk Yolu, 30 Mayıs 1943: 1). Halbuki aynı Cevdet Baykal 12 Mayıs'ta yazdığı bir yazıda; Sakarya Dergisi'nden Fahri Ersavaş'ın bir yazısıyla haberdar olduğunu, derginin gerek içerik, gerek düzen yönünden arzu ettikleri mükemmeliyette olmadığını belirtmiş ve "yazılarının çoğu da, acemi bir takım heveskarın kalem denemeleridir. Kanaatimce dergiye girecek yazıları iyi bir süreçten ve elekten geçirmek lazımdır" diyerek derginin eksiklerini dile getirmiştir (Türk Yolu, 12 Mayıs 1943: 1).

Sakarya Dergisi, 1 Haziran 1943 tarihli 4. sayısında kendisine yöneltilen eleştirilere cevap vermiştir. Bu cevapta Türk Yolu Gazetesi ağır bir şekilde eleştirilmiş, derginin basıldığı Marmara Matbaası ile Türk Yolu Gazetesi arasındaki geçimsizliğin bu eleştirilere neden olduğu ifade edilmiştir. Dergi hakkında eleştirilerde bulunan Fahri Ersavaş da isim verilmeden tenkit edilmiştir. Sakarya Dergisi bir cevap sütununda bu cevabı yayınlamıştır. Cevapta; “Dergimiz, İzmit Marmara matbaasında basılmaktadır. Marmara ile Türk Yolu arasında, meslek namına hiçte yakıştıramadığımız bir geçimsizlik vardır. Marmaranın sahibi Hasan Ömer Erim İzmit’te sevilen bir doktordur. Marmara ile Türk Yolu arasında neler geçmiştir, burası bizi ilgililemez. Yalnız, Türkyolunun sayın münekkidi, Marmaranın hatalı iş yapan bir matbaa olduğunu ilan etmek istemiştir. Bu arada dergimiz bir vasıta oluyor. Marmara gazetesi 8 Mayıs 1943 tarihli sayı ile kendisine ait cevabı verdi.

Evet sayın münekkit, Sakarya hakikaten kusurlu olarak çıktı. Bu kusurlar gidermeğe çalışıyoruz. Bundan sonrada belki kusurlarımız olacaktır. Yalnız bu kusurlar sizin dediğiniz kusurdan değil, bir hatadır. Adapazarı Halkevi, büyük imkansızlıklar içinde “Sakarya”yı üçüncü sayısından itibaren hatasız olarak hem de Kocaelinin tek dergisi olarak çıkarmaktadır.

Size asıl cevabımız şu olacaktır:

“Sakarya” dergisinin yazılarının her biri ayrı bir değer taşımaktadır. Yaşınızın kaç olduğunu bilmiyoruz, yalnız sözlerinizden daha pek toy olduğunuz anlaşılıyor. Sayın münekkit, bir yazının iyi olmadığı o yazının konusunda, ifadesinde, cümle yapısında olur. Sadece iyi değil demek kafi mi?

İsterseniz hatırınız için ilmi bakımdan Türkyolunu ve sizin yazınızı tenkit edip hiçliğini göstereyim. Herhalde daha çok olgun olmanız lazım. Size tavsiye ederim, bir daha ulu orta söz sarfetmeyiniz. Sakaryanın yazıcıları size öğretmenlik yapıcak kadar olgun ve dolgun insanlardır.

Biz “Türkyolunun” bir varlık olduğuna kaniyiz. Her halde bir yanlışlık olarak sizin yazınızı basmış olacak” denilmektedir (Sakarya Dergisi, Haziran 1943: 15, 17).

Sakarya Dergisi’ndeki bu yazıya Cevdet Baykal cevap yazmış, dergideki yazının “pek acemi bir kalem sahibi” tarafından yazıldığını belirtmiştir. Derginin cevabını “taciz ve tecavüze yeltenen, yakışsız, manasız bir cevap” olarak değerlendiren Cevdet Baykal, suçlamaları kabul etmediği gibi, bu gerekçeleri “garip buluş” olarak görmüş ve buna çok güldüklerini ifade etmiştir. Sakarya Dergisi hakkında yaptıkları eleştirilerde amaçlarının “devlet kesesinden avuç dolusu para sarfile ortaya çıkan bu derginin, her bakımdan güzel, hareketli, varlıklı olmasını görmek istemeleri” olduğunu ifade eden Cevdet Baykal, dergide tertip ve düzenin olmadığını belirterek “bu dergi bir takım heveskarların at oynattıkları meydan değil, muhite, memlekete, halka faydalı bir ışık vazifesini görmelidir” demiştir (Türk Yolu, 17 Haziran 1943: 1-2).

Cevdet Baykal bir süre sonra Türk Yolu Gazetesi’nden Yeşil İzmit Gazetesi’ne geçmiştir. Yeşil İzmit Gazetesi’nin aynı zamanda kuranlardan biri olan Cevdet Baykal, burada da Sakarya Dergisi ile ilgili eleştirilerine devam etmiştir. Burada yer alan yazı daha öncekilere oranla daha ağır bir eleştiridir. Cevdet Baykal bu yazısında Sakarya Dergisi’nin 6. sayısını ele almış ve bu sayıyla da derginin kendinden beklenileni vermediğini belirtmiştir. Cevdet Baykal, Ülkü Dergisi’nde çıkan Sakarya Dergisi’nin 6. sayısıyla ilgili; “yazılarda herhangi bir seçim yapılmamış, geliş güzel ele ne geçtiyse dergiye yerleştirilmiş. Sayfa doldurmak kaygusuyla hareket edildiği besbelli. O kadar ki, küçücük dergide, niçin dergiye alındığı kestirilmeyen iki tane tercüme vazı var. Hele ‘Perii ilhamım’ başlıklı şiire ne demeli” yazısını alarak özellikle isim vermeden Refik Soyer’e yüklenmiştir. Adapazarı Halkevi Başkanı olan Refik Soyer, yukarıda adı geçen şiirin sahibidir. Cevdet Baykal, yazıda isim vermeden Refik Soyer’i eleştirmiş, Ülkü Dergisi’nin şiir alıntılarını vererek “bu mısraları yazan aynı zamanda derginin sahibidir. Bu son sayının başyazısı da onun kaleminden çıkmış. Şu halde dergide önemli bir yeri var. Dergide ki bu önemli yerinden faydalanarak eski ve bugün için basılması hiç de uygun olmayan böyle bir şiiri neşretmek, derginin nasıl bir düşünüşle idare edildiğini göstermektedir. Oysaki Sakarya bir Halkevi dergisidir. Kişinin heveslerine alet olmaktan uzak kalmalı, hatıra defteri haline düşmemelidir” demiştir. “Kağıda Mürekkebe ve Emeğe Yazık” başlıklı bu yazısında Cevdet Baykal, yaşanan kağıt darlığında, baskı pahalılığında hiçbir yerli konuya yer vermeyen ve en basit dizgi işlerine bile dikkat etmeyen, “sadece bir dergi çıkarmak için çıkan” Sakarya Dergisi’nin amaca

uygun hale getirilmesini istemiş aksi taktirde “harcanan emeklere, paralara ve kağıda yazık olacağını” belirterek yazısını bitirmiştir (Yeşil İzmit, 20 Ekim 1943: 1-2).

Sonuç

Adapazarı Halkevi kültür alanında önemli bir başarıya imza atmıştır. Adapazarı Halkevi'nin çıkardığı Sakarya Dergisi, Adapazarı'nın kültür hayatında önemli bir yere sahiptir. Dergide Adapazarı aydınlarının yazılarının yayımlandığı gibi tarihi, sosyal ve kültürel konularda da yazılarla halk aydınlatılmaya çalışmıştır. Sakarya Dergisi genel itibariyle CHP Genel Sekreterliği'nin dergilerinin nasıl olması gerektiğine dair tebliğine uygun bir şekilde çıkmıştır. Hatta derginin son sayfasında dergi çıkaran Halkevleri ve dergilerinin isimlerini dahi basmak suretiyle yönetmeliklere uyduğunu göstermiştir. CHP Genel Sekreterliği'nin ve yönetmeliğin dergilerin “şimdilik” il merkezlerinde çıkartılması koşuluna rağmen, Kocaeli il merkezi dışında bir ilçede Adapazarı'nda çıkan Sakarya Dergisi, hayatını zor şartlar altında 6 sayı da olsa sürdürmesini bilmiştir.

Sakarya Dergisi'nin yayın politikası derginin dış kapağından da anlaşılacağı gibi CHP'nin altı okunun ölüsüdür. Hasan Muzaffer Balcıoğlu, derginin yayın politikasını şöyle açıklamaktadır: “Atatürk inkılâbının verdiği kuvvetli imanı, Halkevlerinde kökleştiriyoruz. Halkevleri yurt içinde gençliği sinesinde toplayan şefkatli bir ana ocağı, samimi bir dost derneği olduğuna bütün ulus iman etmiştir. İşte, ‘Sakarya’ bu imanın bir ibadeti olarak çıkıyor. ‘Sakarya’ Atatürk örsünde, İnönü'nün çelik çekici ile dövülmüş, çelik ruhlu bir neslin eseridir. ‘Sakarya’ inkılâbın nurlu yolunun yorulmak bilmez bir yolcusu olacaktır. Bu ideali benimsemiş herkes ‘Sakarya’nın sahifelerini kendilerine açık bulacaklardır. İdealist gençlerin yazısı ‘Sakarya’nın bir zineti olacaktır. ‘Sakarya’ Ağabeyisinin şanlı menkibesinden hız alıp, ulusal kültür deryamıza bir damla akıtabilirse kendini mutlu sayacaktır”.

Adapazarı'nın il olması yönündeki isteklerin de bir yansıması olan Sakarya Dergisi, adını Sakarya nehrinden almış ve Sakarya Vilayeti olma isteğini adıyla ilk defa duyurmuştur. Adapazarı Halkevi'nin savaş döneminde, birçok Halkevi dergisinin kapatıldığı bu ortamda dergi çıkartması takdire şayan bir durumdur. Zira Kocaeli iline bağlı olan ilçeler içinde tek dergi çıkaran Halkevi Adapazarı Halkevi'dir. İl merkezi olan İzmit dahi dergi çıkarmazken Adapazarı'nın bu gayreti büyük bir başarıdır. Aynı zamanda derginin ilk sayısının çıkarılması sonrası CHP Genel Sekreterliği'nden gelen olumsuz yazıya rağmen yayın hayatına kendi çabaları sayesinde devam etmesi üzerinde önemle durulması gereken bir başarıdır.

Kaynakça

1- Arşiv belgeleri

a- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Cumhuriyet Halk Partisi Evrakı Katalogu (490.01/)

Başbakanlık Muamelat Genel Müdürlüğü Katalogu (030.10/)

2- Kitaplar ve makaleler

Arıkan, Zeki, “Halkevlerinin Kuruluş ve Tarihsel İşlevi”, *Atatürk Yolu*, Yıl 12, C.6, Sayı 23, Mayıs 1999, s.261-281.

CHF Halkevleri Talimatnamesi, Ankara 1932.

CHF Halkevleri ve Halkodaları 1940, Ankara 1940.

CHF Halkevleri ve Halkodaları 1932-1942, Ankara 1942.

CHF Katibiumumiliğininin Firka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım, Ağustos 1931'den 1 Kanun 1932 Nihayetine Kadar, C.I, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933.

CHF Katibiumumiliğininin Firka Teşkilatına Umumi Tebligatından Halkevlerini Alakadar Eden Kısım, II Kanun 1933'ten Haziran Nihayetine Kadar, C.II, Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933.

Çağlar, Behçet Kemal, *Halkevleri 1932-1935, 103 Halkevi Geçen Yıllarda Nasıl Çalıştı*, Ankara 1936.

Çeçen, Anıl, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, Ankara 1990.

- Eraslan, Cezmi, *Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk*, İstanbul 2003.
- Erdem, Tarhan-Erez, Selçuk, *Kuruluşlarının Yüldönümü Halkevleri (1932-1951-1963)*, İstanbul 1963.
- Erdem, Tarhan, “Kuruluşunun 25inci Yılı Halkevleri, Dünyaya Örnek Bir Kültür Kuruluşunun Hayatı”, *Vazife*, Yıl 2, Sayı 15, Mart 1957, s.242-253.
- Güz, Nurettin, *Tek Parti İdeolojisinin Yayın Organları, Halkevleri Dergileri (1932-1950)*, Ankara 1995.
- Halkevleri Çalışma Talimatnamesi*, Ankara 1940.
- Halkevi Dergilerinin Yazı Kadroları*, Ankara 1939.
- Halkevleri İdare ve Teşkilat Talimatnamesi*, Ankara 1940.
- Halkevleri ve Ödevlerimiz*, Ordu, Ordu İlbaylığı, 1938.
- Karaer, İbrahim, *Türk Ocakları (1912-1931)*, Ankara 1992.
- Öz, Esat, *Türkiye’de Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım (1923-1945)*, Ankara 1992.
- Söylenler 1932-1941*, Ankara 1942.
- Şakiroğlu, Mahmut H., “Halkevleri Dergileri ve Neşriyatı”, *Kebikeç*, Yıl 2, Sayı 3, Ankara 1996, s.131-142.
- Üstel, Fusun, *İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları (1912-1931)*, İstanbul 1997.

3- Gazete ve dergiler

Cumhuriyet

Marmara

Sakarya Dergisi, Sayı 1, 1 Mart 1943.

Sakarya Dergisi, Sayı 2, 1 Nisan 1943.

Sakarya Dergisi, Sayı 3, 1 Mayıs 1943.

Sakarya Dergisi, Sayı 4, 1 Haziran 1943.

Sakarya Dergisi, Sayı 5, 1 Temmuz 1943.

Sakarya Dergisi, Sayı 6, 1 Ağustos 1943.

Türk Yolu

Ülkü, C.III, Sayı 13, Mart 1934, s.1-15.

Ülkü, C.I, Sayı 2, Mart 1933, s.99-114.

Yeşil İzzet

Extended English Abstract

The republican regime of Turkey started a comprehensive program in its early years for civic training and ideological mobilization in the country. Institutions such as the Turkish Language Society, the Turkish Historical Society and People’s Houses were created in order to undertake this program. These institutions were basically engaged in building a new political culture in order to support the ideals of the new regime. Of these institutions, the People’s Houses are of special interest due to their nationwide popularity and multi-purpose character. People’s Houses were intended as a means of political communication between state and society, the intelligentsia and ordinary people in the absence of mass media and other intermediary elements.

Among the main goals of establishment of People’s Houses founded in February 19, 1932 were to convey Atatürk’s Principals and Revolutions to people in masses and to get them accepted, to search for the components of national culture, to form a social center for those who shared the same ideal and to secure fusion between people from every sect of the society. The number of People’s Houses, which carried out cultural and public education as a significant facility all over Turkey, reached 478, including one abroad, in 1951 when they were closed down.

The People’s Houses, which had been operating between the years 1932- 1951, have fought for growing of individuals adopted Republican values and are an important socio-cultural institution marked the recent history of Turkey. Some of these houses had been opened firstly on February 19, 1932 in important centers such as Samsun, Afyon, Ankara, Aydın, Bolu, Bursa,

Canakkale, Denizli, Diyarbakir, Eskisehir, Istanbul, Izmir, Konya and Malatya. One of these cultural institutions whose number were reached to 478 until the year 1951 in which they had closed, is Adapazarı People's House which is opened in February 23, 1934.

These institutions, opened at all around the Anatolia, consist of nine branches operating in different areas of Anatolia. According to regulations of 1932, the Republican People's Party (CHP) Peoples Houses branches are "Language, History, Literature Branch", "Honour Branch", "Performing Branch", "Sports Branch", "Social Welfare Branch", "People's Courses and courses Branch", "Book Palace and Publication Branch", "Villagism Branch" and "Museum and Exhibition Branch". The branch "Library and Publications", have been established for the purpose of library service and publications

CHP quickly established People's Houses in all of Turkey's provincial capitals and in many of its towns. In 1939, the party decided to extend the house's influence, -by establishing People's Rooms (*Halk Odalari*) in small towns and villages. Each room was administratively attached to a local house. By 1950, there were 478 houses and 4,322 rooms spread over much of Turkey. Although house and room membership was open to all citizens, regardless of gender or class, most members were middle-and upper-class males. Of about 100,000 members in 1940, only 18,000 were women and some 27,000 were (male) farmers and workers. The remainder of the men and more than 17,000 of the women were government and party officials, teachers, and professionals. A majority of the workers were employed by state enterprises that encouraged their membership. Many, if not most, of the common people probably viewed the houses as alien institutions associated with the often oppressive CHP, dominated by the urban elite, and allied with antireligious forces. Some critics claimed, without solid foundation, that the People's House, -concept had been inspired by the Soviet Union's *Narordî Dom* (People's House).

House leaders encouraged teachers to research local Turkish history and culture and to write up their studies for the house's publication series. They also encouraged students to attend house functions and to use the house library. Hoping to make each house a focus of community activity, leaders invited local residents to utilize house facilities for their weddings, circumcision celebrations, and other special occasions. Despite these efforts, however, few houses became the friendly gathering places of the general public.

In the late 1940s, when the CHP allowed multiparty politics in Turkey, the opposition (Democrat Party, DP) openly resented the CHP's attempts at promoting their agendas through the People's Houses at public expense. Shortly after the Democrat Party came to power in the 1950 election, the CHP proposed to preserve the People's Houses as Atatürk's heritage, but to reorganize them in the light of Turkey's new multiparty political structure. The democrats, who criticized the houses for closely identifying with the CHP -and for failing to serve all the people as originally intended- rejected CHP proposal. The DP put an end to the houses in 1951 by confiscating the property they occupied, claiming it belonged to the state treasury.

The People's Houses, which are came to be known as the institutions of culture and which is also a means of giving people the idea of being a nation and a citizen, began to publish journals in order to reveal their politics to the public. During the period of Atatürk , the journal of People's House of Adapazarı which is called Sakarya, has been going on to be an important source for the history of Adapazarı. So, in the study, the first publishing of Sakarya, some problems during the publishing period, the subjects in the journal and closing of the journal have studied.